

Ons pensioenstelsel moet liberaler, zeker nu

Jard van Heerde

Maandenlang is er door de sociale partners onderhandeld over een pensioenakkoord. Dat dit uiteindelijk is mislukt, is eigenlijk helemaal niet problematisch. Het conceptakkoord getuigde namelijk van weinig ambitie. Met twee partijen in het kabinet die zichzelf als liberaal omschrijven mag een pensioenakkoord best wat meer liberale visie uitstralen. Het verplicht afstaan van een deel van het inkomen aan een voor het individu bepaald pensioenfonds neigt namelijk naar zwaar paternalisme en is alles behalve liberaal.

Wat is paternalisme eigenlijk en wat moeten liberalen er van vinden? Paternalisme is het bemoeien van de staat met een ander persoon, tegen de wil van desbetreffend persoon in en gemotiveerd met het idee dat persoon beter af is door deze bemoeienis (Dworkin, 1972). Voorbeelden van paternalistische maatregelen zijn het verplicht dragen van een autogordel of het heffen van accijns op een pakje sigaretten om daarmee het gebruik te ontmoedigen. Het huidige pensioenstelsel kan ook als paternalistisch worden gezien: de staat verplicht werknemers bij wet om aan een bepaald pensioenfonds een deel van het inkomen af te staan omdat de staat van mening is dat het individu daarmee beter af is. Het individu heeft daardoor niet de vrijheid om zelf te bepalen hoe het inkomen te besteden.

De vraag rijst of dit echt zo problematisch is. Immers, er zijn goede argumenten voor het obligatoire karakter van ons huidige stelsel. Volgens Gerald Dworkin, een Amerikaans filosoof aan de Universiteit van Californië te Berkeley, kan paternalisme worden gerechtvaardigd wanneer de maatregel het individu helpt om een rationaal en geordend leven te leiden en daarmee zijn eigen beslissingen te nemen. Anders gezegd, wanneer door de maatregel het individu juist meer autonomie krijgt dan minder. Bij het verplichten van deelname aan een pensioenfonds lijkt dit het geval: een stukje huidige vrijheid wordt opgeofferd voor een hogere vrijheid in de toekomst. Daarnaast is het volgens Dworkin rechtvaardig om een persoon tot een maatregel te dwingen wanneer hij als volledig rationeel persoon zelf met de maatregel zou instemmen. Hier is bijvoorbeeld sprake van wanneer de risico's van een actie door het individu niet voldoende worden ingeschat. Bij pensioenen lijkt dit het geval te zijn: mensen sparen over het algemeen te weinig voor hun pensioen als ze dit zelf moeten regelen.

John Stuart Mill deelt in *On Liberty* zijn visie over paternalisme (Dworkin, 1972). Volgens Mill's schadeprincipe mag macht alleen worden uitgeoefend over een persoon wanneer deze dient om schade aan anderen te voorkomen. Het eigen heil van deze persoon, moreel of fysiek, is daarbij niet toereikend als rechtvaardiging. Macht mag dus niet gebruikt worden om een individu te beschermen tegen zichzelf. Deze scheidslijn is echter dun. Bijvoorbeeld, wanneer een politieagent een dame ziet lopen over een onveilige brug dan mag de politieagent deze persoon tegenhouden zonder dat het een inbreuk is op haar vrijheid, daar de dame niet verlangt om in de rivier te vallen. Echter, wanneer deze dame de gevaren kent en deze bewust accepteert moet haar toegestaan worden om door te lopen.

Onderliggend schuilt het idee dat mensen zelf beter weten wat goed voor ze is dan de overheid. Welvaart komt voort uit het vervullen van de wensen en verlangens van het individu. Het beperken van keuzevrijheid en autonomie leidt daardoor tot lagere welvaart. Keuzevrijheid is daarmee een intrinsiek goed.

Op dit moment is die keuzevrijheid dubbel beperkt. Niet alleen wordt de burger verplicht een pensioen op te bouwen, ook is er geen enkele keuze bij welk pensioenfonds dit gebeurt. Dit kan scheve situaties opleveren: zo had eind 2017 het pensioenfonds van ING een dekkingsgraad van 111.2% terwijl ABP een dekkingsgraad had van 75.5%. Of jij als individu wel of niet gekort wordt op je pensioen is dus geen consequentie van je eigen beslissing maar een consequentie van geluk: of het pensioenfonds dat jouw werkgever heeft gekozen wel of niet goed functioneert.

Een eerste stap richting een liberaler pensioenstelsel lijkt dan ook het mogelijk maken van individuele pensioenpotten, waarbij mensen zelf hun pensioenfonds kunnen kiezen. Ambtenaren worden daarmee niet meer verplicht hun geld te investeren in wapenfabrikanten¹ maar kunnen bijvoorbeeld kiezen voor een fonds dat zich richt op duurzame energieontwikkeling. Verschillen in rendementen van pensioenfonds lijken hiermee dan ook minder problematisch: deze zijn simpelweg het gevolg van de eigen keuze die het individu heeft gemaakt. Volgens Mill moeten mensen het recht hebben om fouten te maken en hier de consequenties van te ondervinden. Het maken van een fout is altijd nog beter dan het kwaad dat uitgaat van anderen die hun perceptie van het goede proberen op te leggen. Naast de morele overwegingen zijn er overigens nog andere voordelen, zo sluit een individuele pensioenpot beter aan bij de flexibele, moderne arbeidsmarkt waarin mensen steeds vaker van baan wisselen².

VVD en D66, grijp deze mogelijkheid om het pensioenstelsel drastisch te liberaliseren. Niet alleen leidt dit tot moreel rechtvaardiger stelsel, ook wordt het stelsel weer een stukje geschikter voor de toekomst³.

Jard van Heerde is student filosofie en economie en stagiair bij de TeldersStichting

Bronnen:

Dworkin, G. (1972). *Paternalism*.

Mill, J.S. (1869). *On liberty*.

---

¹ <https://www.volkskrant.nl/economie/nederland-steekt-2-3-miljard-euro-in-atoombomindustrie~bd5a663e/>

² <https://www.nrc.nl/nieuws/2018/12/17/hoer-erg-is-dat-geen-pensioendeal-a3060861>

³ Voor een uitgebreide liberale visie op het pensioenstelsel zie *Eigen Keuze, Samen Sterk*, een publicatie van de TeldersStichting uit 2012, te verkrijgen in de [TeldersShop](#)